

dönməz üzü vardır”: Türk şairi Tofiq Fikrətin “Millət şərqi” adlı şeirindədir.

Elan

səh. 334. “Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının...”: bu elan qəzetdə yarımçıq qalmışdır.

Bazar ertəsi, 22 sentyabr 1919-cu il, nömrə 279

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 26 zihiccatül-haram sənə 1337. 22 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Cavad Rüstəmov və Ələkbər Məhəmmədov kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir kədər və həsrətlə] öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına öz sevgili qaynı **MİRƏHMƏD HACI MİRABUTALIB OĞLU ABDULLAZADƏNİN** sentyabr ayının 21-də, axşam vəfat etdiyini məlum edir. Mərhumun cənazəsi düşənbə [bazar ertəsi] günü həmin sentyabr ayının 22-sində, səhər saat 9-da Malı Krepostnoy küçədəki 116 nömrəli evindən Şah məscidinə aparılacaq.

9077

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məşhədi Kazım və Musa Ramazanovlar kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına öz sevgili əmisi oğlu və dayısı oğlu **MİRƏHMƏD HACI MİRABUTALIB OĞLU ABDULLAZADƏNİN** sentyabr ayının 21-də, axşam vəfat etdiyini məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi düşənbə günü həmin sentyabr ayının 22-sində, səhər saat 9-da Malı Krepostnoy küçədəki 116 nömrəli evindən Şah məscidinə aparılacaq.

9076

ELAN

1919 sənə sentyabrın 22-sində, bazar ertəsi gündüz saat 10-da, Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, həmin sentyabr ayının 24-dən 1919-cu ildə cümə və bayram günlərindən başqa saat 10-dan Bakı yük stansiyasının 11-ci skladından hökumətin 1919-cu sənəsi 7 may qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] hərəkət edən Həcz və Təsviyə [Müsadirə və Ləğvetmə] Komissiyası tutulmuş yük və malları, məsələn məftul kantlar, kaskalar, serni [kükürdlü] kağız, boçkalar, şərəb, duz, lavrovı yarpaq [dəfnə yarpağı], sement, hər tövr təzə kitablar, şəkillər, ev əşyaları, paltar və sairələrini satacaqdır. Həmin malları zikr olunan skladda torq [hərrac] olan günlər görmək olar.

T-263

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, Merkurjevski və Mixaylovski küçələrin küncündəki 1-4 nömrəli Azər-

baycan Dəmiryolunun Bakı şəhər stansiyası dəmiryol və su ilə yük göndərməkdən ötrü hər cür komisiya, aklad [vergi] və tamojna işlərini qəbul edir. Yük göndərmək üçün müfəssəl məlumat verir, Batuma məktubat göndərməyi qəbul edir, bundan əlavə, sərnəşinlər üçün əlavə komisiya haqqı ilə hər qatarlara plaskart ilə biletlər satır. Birinci klas bileti və plaskartı üçün 12 rublə, ikinci klas üçün 10 rublə, üçüncü klas üçün 7 rublə komisiya haqqı alınır. Kassa hər gün saat 9-dan 2-dək, bayram günləri isə saat 9-dan 12-dək açıqdır. Şəhər stansiya telefonu nömrəsi 29-97. Çorını-qorod skladi telefonu 14-57, şəhər skladi isə Merkur-yevski küçə Hacıyevin evindədir.

T-261

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin Eksploatatsiya qulluğunun ticarət hissəsi elan edir ki, dəmiryol ilə işi olanlara Batuma və geri məktub göndərməyə imkan vermək məqsədilə avqustun 26-dan Dəmiryol nazirinin icazəsi ilə (21 avqust 1919, nömrə 1246) Bakı şəhərində Bakı şəhər stansiyasında (Olqinski və Merkur-yevski küçələrin küncündə) və Batumda Batum Azərbaycan Agentliyində (Naberejni 8) məktubat qəbul ediləcəkdir.

Məktubat bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat 9-dan 2-yə qədər qəbul edilib veriləcəkdir.

8 lotdan artıq olmamaq üzrə paketlər (zərflər) bağlanmamış bir halda, poçta markasından əlavə, hər paketə 25 rublə komisiya haqqı olaraq qəbul ediləcəkdir.

Məktubat həftədə 3 dəfə sürət qatarları ilə aparılıb gətiriləcəkdir.

T-260

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü sentyabrın 22-ndə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 85-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Buyvolov – Gənc Əli.

2-nci: Qırmızı Maska – Raqenbaum.

3-ncü: Yermak – Tələbə D. U.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9068

ELAN

Övrətim Mənzər Balakişi qızı Şuşa şəhərinin “Çuxur məhəllə”lisi sentyabrın 4-dən mənim Biləcəridəki mənzilimdən özü ilə bərabər 15.774 rublə nağd pul, 7 dəst ipək paltar və bir çox qızıl şeylər götürüb qaçmışdır. 18 yaşında, üzündə səpməsi var. Onu görənlərdən acizənə rica edirəm polis idarələrinə xəbər versinlər. Tapan şəxsə min (1000) manat mükafat veriləcək. Özüm də Biləcəridə depoda qulluq edirəm.

Məşhədi Şahməhəmməd Məşhədi

Məhəmməd oğlu

9081

ELAN

Bununla elan edirəm ki, atam Balaqardaş Qasimovun hər kimdə müahidənaməsi (doqovor), veksəl, akt, raspiska və qeyri kağızı olmuş olsa bir ayın müddətinə qədər mənə məlum etsinlər. Bir

aydan sonra bunlar etibardan saqit [etibarsız] hesab olunacaqlar.

Ünvan: Çadrovı küçə, nömrə 148.

Əşraf Qasimov.

MİRALAY HASKELLİN TƏKLİFİ

Şərur və Naxçıvan uyezdləri haqqında Amerika nümayəndəsi miralay Haskell cənabları tərəfindən Ararat və Azərbaycan hökumətlərinə verilmək üçün vəqə olmuş təklifin biri zahiri, digəri batini olmaq üzrə iki mənası vardır.

Zahiri mənası bütün məzkur [deyilən] uyezdlərin əhalisinə aid olub, tənziimidarə və təmini-məişətlərini hüsula gətirə bilən [idarələrini tənzim və məişətlərini təmin edə bilən] üsul və tədbirlərdən ibarətdir ki, maddə-maddə yazılıb, ələni [açıq] və aşkardır.

Batini mənası isə – bu, mənəvi bir zərbədir ki, onu ancaq Ararat Hökuməti dərk və hiss etməlidir.

Cümləcə məlumdur ki, Dövəli-müəz-zəmə [Böyük dövlətlər] içində bu axır vaxt ermənilər haqqında iltifat göstərən, onlara maddi və mənəvi köməklər vəd edən və bu vədlərin bir nümunəyi-hüsulu [əməli, baş tutmuş nümunəsi] olmaq üzrə erməni yoxsullarına ianələr paylayan, hamıdan artıq Amerika idi.

Bunun səbəbi o idi ki, Yevropaya və Amerikaya göndərilmiş olan erməni mü-rəxxəsləri [nümayəndələri] Ermənistanı tərif edərəkən, vəhşilər içində mədəni, zalımlar arasında məzlum, haqsızlıqlara uğramış haqlı bir millət deyə təsvirə çalışıb, həqiqəti-haldan [həqiqi vəziyyətdən] bixə-

bər olan amerikalıları o qədər qandırmışlardı [aldatmışdılar] ki, amerikalılarda Qafqaz dağları arasında layiqi-etina və caizihimayət və şayəsteyi-istiqlal [etinaya layiq, himayə edilməyə uyğun və istiqlalyyət qazanmağa yaraşan] bir millət varsa o da yalnız ermənilərdir, deyə böylə bir qənaət hasil olmuşdu.

Fəqət erməni millətinin başında duranlar o qədər kütahbin [dar görüşlü] oldular ki, bəlkə amerikalılar həqiqəti-halı təhqiq üçün Ermənistanı ziyarətə gələr və hasil edilmiş qənaətin yanlış olduğunu görələr, deyə bu xüsusda heç bir fikir və əndişə etməyib, təşkil etmiş olduqları cümhuriyyətdə mürəxxəslərin tərif və təsvirlərinə tamamilə zidd və bə-rəks [əksinə] olaraq bir hal törətməyə çalışırdılar.

Amerikalılar gəldilər. Hələ Haskell cənablarından əqdəm [əvvəl] erməni yoxsul və sitəmdidələrinə [zülüm çəkənlərinə] ianələr paylamaq qəsdilə Qafqaza gəlmiş olan Amerika heyəti, əhvalın başqa tərzdə olduğunu bir dərəcəyə qədər anladı. “Nə üçün siz ianənizi yalnız erməni yoxsullarına təxsis və təqsim edirsiniz?” [ayırır və paylayırsınız] – deyə suala: “Biz zənn etdik ki, möhtacı-ianə olanlar yalnız ermənilərdir” – deyə cavab verib, işlərdən bir o qədər də xəbərdar olmadıqlarını iqrara [etiraf etməyə] məcbur oldular.

Lakin erməni başçıları böylə vəqələrdən bir dərəcə ibrət almadılar. O ziyan-kar politikalarına davam ilə zülümdidə [zülümə məruz qalmış] müsəlmanları qi-yam və üsyana məcbur etdilər. İş o mə-qama çatdı ki, erməni cümhuriyyətinin əsasını təhdid edən təhlükələr vücuda gəldi. Şübhə yoxdur ki, erməni məzalimi

[zülümkarlığı] nəticəsi olan bu qanlı hadisələri, erməni mürəxxəsləri Yevropa və Amerika qarşısında başqa bir halda təsvir edib, erməni məzlumluğunun yeni bir sübut və dəlilidir deyər iradə edirmişlər [göstərmişlər].

Lakin Haskell cənabları gəldi, Qafqazı gördü, erməni həqiqətinə nəzər yetirdi, vəqə olan əhvalatı təhqiq etdi, Yevropanın və həmvətənlərinin bir çox yanlışlar və zəlalətə [səhvə, düz yoldan çıxmağa] qapdırılmış olduqlarını dərk etdi və bunun nəticəsində Şərur və Naxçıvan türklərini "mədəni məzlumların" vəhşiyənə hərəkət və zalımanə rəftarından xilas etmək üçün o tərəfləri Ermənistandan ayırmaq və bitərəf bir məntəqə halına salmağı lazım bildi.

İştə, Ararat Hökuməti siyasətinin nəticəsində daşnakların yedikləri mənəvi bir zərbə.

İndi keçəlim təklifin zahiri cəhətinə.

Bu təklif, əlbəttə ki, Şərur və Naxçıvan müsəlmanlarını və Böyük Vedi əhalisini Ermənistandan ayırmaq o tərəfin zülüm, sitəm, qətl və qarətindən xilas edə bilər. Fəqət bu hal, yəni məzkur uyezd-lərin [deyilən qəzaların] bitərəf bir mən-təqə halında nə qədər zaman davam edə-cəyi və bura əhalisinin müqəddəratı bilə-xirə [daha sonra] nə yolda həll ediləcəyi məzmununda irad edilən suallara təklif-də cavab yoxdur.

Təklifin "Məhəlli [yerli] idarə türk idarəsi olacaqdır" deyər üçüncü; "Bakı-Culfa dəmiryolu müxtəss [ancaq] Azərbaycan Hökumətinə təəllüq edəcək [məxsus olacaq]" deyər on beşinci və "İdarə üçün əlavə pul lazımlı olacaqsa, o pulu Azərbaycan Hökuməti buraxacaqdır" deyər on yed-

dinci maddələrdən aşkardır ki, bu təklif başdan-baş "Mus... Mus..." deməkdir ki, bir günü "Mustafa" olacağı aşkardır. Yəni bir yer ki, onun idarəsi Azərbaycan qaydasıdır, içindən keçən dəmiryolu Azərbaycanındır, məsarif və məxaric üçün xərclənən pulu da Azərbaycan xəzinəsinindir – o yer siyasi məntiq üzrə Azərbaycan torpağından hesab edilə bilər.

Buna görə, Şərur və Naxçıvan məsələsi bilaxirə rəsmən Azərbaycana ilhaqla [qoşulmaqla] həll edilib qurtara bilər ki, buna oraların əhalisi də razıdır, Dövlətimüəzzəmə nümayəndələri də maildirlər [meyil edirlər, yönəllirlər] və məntiq də böylə hökm edir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Ukrayna mürəxxəsləri

Qəzetlərin əxbaratına [xəbərlərinə] nəzərən, Ukrayna mürəxxəsləri [nümayəndələri] Londona müraciət edərək, Denikin Ukraynanı ilhaq etmək [özünə birləşdirmək] fikirlərinə qarşı protesto etmişlərdir.

Kubanda

Kuban radası [parlament] intixabatı [seçkiləri] üçün şiddətli hazırlıqlar yapılır. Əfkari-ümumiyyə [ictimai fikir] denikinlərə qarşı bir vəziyyət almışdır. Menşevik-

lər və sağ esərler kəndi siyahılarını hazırlayırlar.

Lenin ya Noske

Petroqrada "Pravda" qəzetəsi nemsə qəzetələrindən iqtibasən yazır ki, Fransa sosialistləri lideri Frossar, Lütsern Beynəlmiləl Sosialistlər Konfransında söyləmişdir ki, hərəqə Fransa sosialistləri Leninnə Noskedən birini intixab etmək [seçmək] istəsəydi, əlbəttə ki, Lenini tərcih edərdilər.

Ac Moskvaya müavinət

Samara - Eylülün 12-də içəri Rusiyaya 167 vaqon buğda göndərmişdir.

Denikin tərəflərində

Kiyevdə aclıq olduğundan, general-qubernator hökm vermişdir ki, bütün fırınçılar (çörəkçilər) ətmək pişirib əhaliyə satsınlar. Əmrnamədə denilir ki, şəhərdə un vardır, ancaq siz gizlədirsiniz.

- Xarkov general-qubernatorunun əmri ilə "V[eçerneye] v[remya]" qəzetəsi müdiri [Boris] Suvorin "Möhkəm sulta veriniz" deyər nəşr etdiyi məqalədən dolayı 5 min rublə cərimə edilmiş və məqaləni yazan Breşko-Breşkovskaya dəxi həbs edilmişdir.

General Yudenic

Beloostrov - Qəzetələr yazırlar ki, cənub-qərb qoşunlarının həzimatı [məğlubıyyəti] Müttəfiqlərə sui-təsir [pis təsir] bağışlamışdır. Beynəlmiləlmüttəfiqin Şura [Müttəfiqlərarası Şura] general Yudenic üçün müşkül vəziyyət içində olduğunu müttəzəmmin [ehtiva edən] bir teleqram ingilis generalı Huevdən almışdır.

Rusiya işlərinə müdaxilə məsələsi

Ali Müttəfiq Məclisin guya Rusiya işlərinə müdaxilə etməməyi qətl etməsini [qərara almasını] xəbər verən teleqrafnamələr münasibətilə bolşevik qəzetələri yazdıqları baş məqalələrində deyirlər ki, Dövləti-Müttəfiqə [Antanta dövlətləri] şimdiki vəqin etmişdir ki, Rusiya əksinqilabına müavinət üçün sərf edilən paralar rüzgara [küləyə] qarşı buraxılan kağızlara bənzər ki, ondan heç bir mənfəət də gözləmək olmaz.

Beylis işi

Beylis işinin baş müttəşəbbislərindən [təşəbbüskarlarından] olan Vipper Moskvada İncilabi Tribunalı tərəfindən məsul edilərək təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışdır.

Hərbi əməliyyat

Şimali Dvina istiqamətində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] Blaqoveşşenski işğal etmişdir. Düşmən təyyarələri Kronştadtı yənidən bombardman etmişlərdir. Bobrovsk ətrafında Ola nəhri üzərinə qitəatımız müvəffəqiyyətlə çıxmışlardır. Düşmənin təzyiqrəti altında əsgərlərimiz Nejinə tərək etmişlərdir. Nosovkanı işğal edərəkən qitəatımız 4 top qənimət almışdır. Düşmən təzyiqrəti ilə Sudja şəhərindən çəkilməyə məcbur olmuşuq. Bizim hissələrimizin Don səvahlində [sahillərində] müvəffəqiyyətləri olmuşdur. Tryoxostrov dairəsində süvarilərimiz müvəffəqiyyətli hücumlar yapmışlardır. Tsaritsinin 15 fərsəx məsafəsində müvəffəqiyyətli müharibələrimiz davam edir. Kurqan dairəsində qitəatımız tərəfindən Lopatinskaya işğal edilmişdir. Müvəffəqiyyətli hücumumuz

tövsiyə-dairə etmədədir [genişlənməkdədir]. Kurqan dəmiryolu boyunda müvəfəqiyyətli hücumlarımız davam etmədədir. Aktyubinin cənub-şərqində düşməni təqib edərək bir qaç top və bir qaç mühimmi-hərbiyyə qənimətimiz olmuşdur.

Vilsonun bəyanatı

Vaşinqtonda Senatın xariciyyə işlərə baxan komissiyasında rəisi-cümhur Vilson izhar etmişdir ki, Amerika hökuməti müharibə başladıqda gizli müahidənamələr [sazişlər] ona məlum deyildi və onun tərəfindən təklif edilən 14 maddə bu gizli müahidənamələri öyrənməkdən ötrü hazırlanmışdır.

Yaponiyanın irqləri birləşdirmək məsələsi həllinə Amerika hökumətinin nə cavab verəcəyi sualına Vilson demişdir ki:

“Parisdə bir çox ixtilafa bais olan bu məsələyə azad cavab verməyə o qədər əmin deyiləm. Böylə zənn edirəm ki, beynəlmillət saziş nəfina [xeyrinə] olaraq, bu məsələyə cavab verməmək daha yaxşıdır.”

Petroqrad üzərinə hücum

Stokholmdan xəbər verirlər ki, hal-hazırda general Yudenic, [Stepan] Lianozov və Skropadski oradadırlar. [Böyük knyaz] Nikolay Nikolayeviçin vürudu [gəlməsi] gözlənilir. Petroqrad üzərinə olacaq hücum layihəsi Stokholm Konfransında müzakirə edilməkdədir. Lakin belə zənn edirlər ki, bu Konfrans[ın] hərbi cəhətdən daha artıq, siyasi əhəmiyyəti vardır.

Mərakeşdə həyəcan

“Tayms” qəzetəsinin müxbiri Mərakeş əhvalının həyəcanlı olduğunu xəbər

verir. Orada üsyançılar başçısı Raysuli miqdarı az olan İspaniya dəstələri əleyhinə hərəkət edib, ərzaq və mühimmat aparmaqda olan nəqliyyat vəsaitini [vasitələrini] zəbt etməkdədir. Raysulinin partizan dəstələri hər gecə İspaniya qaraqolları xəttini keçib dinc Mərakeş köylərinə hücum etməklə əhalini qarət edirlər.

İspaniya məmurları nüfuzlu bir nəfər məhəlli [yerli] şəxs vasitəsilə Raysuli ilə müzakirata girişmək istəmişlərdir. Məzkur [deyilən] şəxs Raysuliyə məktub yazıb, müzakirədən ötrü onun yanına getməyə icazə istəmişdir. Raysuli cavab vermişdir ki, hərəgah istəyirsə, gələ bilər, lakin gələnin kimi dərhal qətl ediləcəkdir. Bu cür cavabdan sonra məzkur şəxs Raysulinin yanına getməkdən imtina etmişdir.

Raysuli əlavə etmişdir ki, o, İspaniyalılarla müzakirata girişməz və İspaniyalıları Mərakeşdən tamamilə qovulmayınca rahat olmayacaqdır.

İspaniya zabidləri və saldatları öz əsgərlərinin az və fəna bir surətdə olmalarını gizlətməyirlər. Raysuli dəstələri tərəfindən işğal edilən yerlərə hücum etməkdən ötrü Yevropadan qüvvə almaq lazımdır.

DAĞISTANDA QIYAM

Keçən gün Dərbənddən və Qasım-kənddən gələnlər nəql edirlər ki, Dağıstan qiyamı öylə bir geniş və təhlükəli surətdə başlanmışdır ki, imdilikdə onu yatırmaq və ya müvəqqətdən dayandırmaq asan deyildir. Bütün Dağıstan, onunla bərabər Şimali Qafqaziya od-yalov içərisin-

də olub, əhalinin narazılığı və həyəcanı getdikcə şiddət etməkdədir.

Üsyan dabrovollar olan oblastlara si-rayət eyləyir. Neçə gün irəli vüqu bulan müsədimə [toqquşma] və müharibələrdə Dabrovol ordusu böyük tələfat verməklə külli miqdarda qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimətlər] buraxıb getmişlərdir.

Bakıda alınan xüsusi bir məktubda Dağıstan əhvalı haqqında böylə məlumat verilir:

“Dağıstanda Dargin nahiyəsində üsyan başlanmışdır. Top və pulemyotlarla 600 nəfərdən ibarət cəza dəstəsi göndərilmişdir. Məkaği dərəsində onları 7 min nəfər üsyançı mühasirə edib hamısını qırılmışlar. Cəza dəstəsindən ancaq 35 adam qaçıb qurtarmışdır. Toplar, pulemyotlar və başqa ləvazimat üsyançılar əlinə keçmişdir. Dağıstan əhalisi ruhlanıb, ola bilər ki, ümumi üsyan qalxsın. Dərbənddə həyəcan vardır. İşlər fənadır. Buna da müqəssir [Mikayıl] Xəlilov və başqalarıdır.”

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maliyyə nazirinin sərnəşin və əşyalarının buraxılması üçün qayda tərtibi haqqındakı təqriri [rəsmi müraciəti] istemasından [dinləndikdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Maliyyə nazirinin layihəsi təsdiq edilərək, icbari qərardad kimi “Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin əxbarı”nda elan [elan] edilsin.

- Ədliyyə nazirinin Bakı şəhər Müsəlimə [Sülh] məhkəməsi İsmayıl bəy Sultanovun işinin qət edilməsi [sonlandırılması] haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qət etməli [sonlandırmalı].

- Səhhəti-Ümumiyyə nazirinin dövləti feldşer məktəbi təşkili qəsdilə mövcud məktəbin Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti öhdəsinə alınması və bir sənəlik məsarifat təyini haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

1) Məktəbin qəbulu və bir sənəlik 205 min manat məxaric təxsis [ayrılması] haqqındakı məruzə təsvilə [bəyənilməklə], Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

2) O vaxtadək 20 milyonluq fondan məzkur [deyilən] məktəb məsarifatı üçün 4 aylıq olaraq 68 min 400 manat buraxılsın.

- Ticarət nazirinin Axısqa qəzası əhlinin oraya 2 min arşın Tağıyev bezi aparmağa icazə istəməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstida [xahiş] rədd edilsin.

- Ticarət nazirinin püxtəçilərlə [pambıqçılarla] rəhnsiz müqavilənamə əqdi [bağlanması] haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Təklif rədd edilsin.

- Ticarət nazirinin 28 iyulda verilən mal aparılması və gətirilməsi haqqında qanunun Lənkərana da şamil edilməsi təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Şamil edilsin.

- Ədliyyə nazirinin publikatsiya haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Ədliyyə nazirinin məhkəməyə veriləcək zamin malının ümumi satışla satılması qanununun dəyişilməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maliyyə nazirinin hökumətin 20 avqustdan Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon borc verilməsi haqqında verdiyi qərara əlavə edilməsinə dair təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

20 avqustdakı qərara bunları da əlavə etməli: Məzkur [deyilən] qərardadda göstərilən iki mənbə olmadığı təqirdə, Bələdiyyə İdarəsi borcu 1923-1924-cü sənələrdə Bələdiyyə İdarəsi smetasına daxil etməklə (hər sənədə 5 milyon və yaxud faizlər), 1920-ci sənədən etibarən hər sənə smetasına idxal edilməlidir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] Maliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, neft mədənləri sahibləri əksərən neft üçün yer olmadığından mədənləri qapamaq və fəhlələrə gec məvacib verməyə səbəbiyyət verir. Nəzarət rica etmişdir ki, bu məsələ ciddi məsələ olduğu üçün tənzip edilməsi haqqında la-

zimi tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Qolovan Ukrayna Demokratik Cümhuriyyətinin müvəqqəti Bakı vis-konsulluğuna təsdiq edilmişdir.

“MƏŞHUR” ŞAYİƏLƏR

Bəzi uydurma şayiələr var ki, söylənə-söylənə təvatür [ağızdan-ağıza yayılan xəbər] hökmünü alır və böylə olduqdan sonra məzkur [deyilən] şayiəni uyduranlar kəndiləri də inanmağa başlarlar.

Daxiliyyə Nəzarətində olan firqənin nüfuzi-hökumətindən istifadə edərək firqəçilik yapıdığı və hökumət gücünü firqə mənafeyinə işlətdiyi haqqındakı rəvayət işbu qəbildən bir şayiədir.

Bu şayiə “İttihad” firqəsinin siyasəti-daxiliyyəyə aid olmaq üzrə Nəsim bəy Kabinəsinə verdiyi istizahında [sorgusunda] dəxi qabarıq bir yer bulmuşdur.

İstizah namı verilən məzkur töhmətnamədə [ittihamnamədə] aşkara denilir ki: “Hökumət[in] xoşuna getməyən firqə adamlarının tərd edildikləri [qovulduqları], həbsə alındıqları, hətta öldürüldükləri qətiyyətin inkar edilməyən həqiqətlərdəndir.”

Böylə “inkar edilməyən həqiqətlər” istizahda çoxdur. Hətta “ricali-dövlətin [dövlət adamlarının] xəyanətindən” belə bəhs olunur.

Bu xüsusda istizah Parlaman kürsüsündən mövzui-bəhs [müzakirə mövzusu] olarsa, Kabinə rəisi-müstəfesi [istefa etmiş Kabinə rəisi] kəndiləri də cavab verə bilirlər. Bəlkə də istefaya getdikləri üçün

buna heç də lüzum görməzlər. Bu bir bəhsi-axər [başqa məsələdir].

Fəqət “Müsavat” firqəsinin rəisi olmaq həsəbi [səbəbi] ilə hökumətin, bilxassə Daxiliyyə Nəzarətinin firqəçiliyi haqqında bir neçə kəlmə izahatda bulunmaq istəram.

Deyirlər ki, Daxiliyyə Nəzarətinin bütün məmurları “Müsavat”dandır. Daxiliyyə Nəzarətində bir məmuriyyət almaq üçün əvvəlcə “Müsavat”a yazılmaq lazım imiş.

Baxalım iş böyləmidir:

1) Qarabağ general-qubernatoru doktor Xosrov bəy Sultanov firqədən istefa etmiş bir zətdir [şəxsdir].

2) Qazax general-qubernatoru Rza Qaraşarov sosialistdir.

3) Zaqatala valisi Məhəmməd ağa Şahmaliyev bitərəfdir.

4) Bakı valiyi-sabiqi [keçmiş valisi] Rəşid bəy Axundzadə bitərəf idi, indiki [Nərimanbəyov] Əmir bəy də bitərəfdir.

5) Bakı qradonaçalnikinin müsəvatçı olduğuna əcəba isbat varmı? Yoxsa Zalsmanmı müsəvatçıdır?

6) Gəncə valisinin firqədən olduğuna və firqəçilik yapıdığına əcəba firqənin böhranlı günlərdə kəndisinə qarşı aldığı vəziyyəti-tənqidkarənə iləmi hökm edilir?

Məlumdur ki, pristavların müsəvatçı olduqlarından bəhs olunub durur. Əcəba, daxili idarənin mühüm məmurları müsəvatçı deyil ikən nasıl olur ki, xırda məmurlar hər müsəvatçı olur?...

Müxəlif firqə adamları “təqib, təzyiq və hətta terror” edilmiş. Halbuki “müvafiq olan firqə üçün məmurlar mübəlləğlik [təbliğətçilik] rolunu oynayırlarmış”. Hənkə müxəlifin harada “terror” edildiyini bə-

kə söylərlər, bilərlər. Əgər bir taqım qəza və həvadisə uğrayan firqə əzasını [üzvlərini] nəzərdə tutub da müəyyən bir hökm vermək caiz isə, o zaman hər kəsdən ziyadə yenə hökumətdə olan firqələr, ələlxüsus “Müsavat” məzlum çıxar.

Məsələn:

1) Qazaxda firqə komitəsinə mənsub Mehdi ağa Qiyasbəyov qətl edildi. Hələ qətil bulunmamışdır.

2) Salyanda Salyan şöbəsinin katibi [Rüstəm] İskəndərzadə kəza [həmcinin] qətl edildi ki, hələ qətli bulunub cəzasını görməmişdir.

3) Qarabağın yolunda Parlaman əzası müsəvatçı Cavad Məlik-Yeqanov, yoldaşı Mərkəz Komitəsinin əzası Zülfüqar Mahmudov və bitərəflikdən “Müsavat”a keçmək ehtiyatsızlığında bulunan Cəlil bəy Sultanov günüz günorta çaği soyuldular. Hələ soyanlar tutulmamışdır.

4) Firqənin çalışqan və məmləkəti yolunda xidməti keçmiş əzası Kərbəlayi Vəli Mikayılov Bakıda 6-cı uçastokda adi bir cani kimi haqsız olaraq təhqirə məruz qaldı.

Yoxsa “İttihad” firqəçilik yapan Daxiliyyə Nəzarətindən bunlarınmı hesabını görmək istəyir? Terror dan bəhs edərəkən məqsədi bumudur, yoxsa “Novı svet” faciəsinimi qəsd edib? Fəqət o əcaib bir şəkildə vəqə olan faciəni dəxi bərfərz [mısal üçün] “terror” olaraq qəsd etsək belə, məzlumlar hər halda müxəlifdən deyil, koalisyona mənsub firqədən idilər.

Daxiliyyə Nəzarəti müsəvatçıdır, deyə tənqid edənlər eyni zamanda da deyirlər ki, Nəsim bəy pək eyi siyasətidir [siyasətçidir], yeni Kabinə təşkilinə o layiqdir, fəqət heyfa ki, daxiliyyə işlərinə baxmağa vaxtı olmadı da, işi yalnız müavini [Sadıq

bəy] Ağabəyova buraxdı. Fəqət Ağabəyov da müsavətçimidir, firqə ilə bir əlaqəsi varmıdır? – deyə sorunuz. O zaman münəqqidlərin [tənqidçilərin] nə kimi kəndiləri uydurduqları şayiyyə söyləyə-söyləyə nəhayət kəndilərinin də inanmaya başladıklarını görürsünüz!

Daxiliyyə naziri firqəçilik yapır, dedikləri zaman nədənsə hər vaxt Molla Nəsrəddinin hekayəsi yadıma gəlir. Molla Nəsrəddinə “arvadın çox gəzəyəndir” dedikləri zaman, öylə isə “neyçin bizə də gəlmir” dediyini əlbəttə siz də xatırlarsınız.

M. Ə. Rəsulzadə

POLKOVNIK HASKELLİN ERMƏNİSTAN HÖKUMƏTİNƏ TƏKLİFİ

Polkovnik Haskell Ermənistan Rəisi-vükəlasına [Baş nazirinə] böylə bir məktub göndərmişdir:

Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərinin nə kimi əsaslarla bitərəf məntəqə halına salınması haqqındakı şəraiti [şərtləri] sizə göndərirəm.

Bu məsələ 1919-cu sənə avqustun 29-da polkovnik Haskell ilə Azərbaycan Rəisi-vükəlası arasında vüqu bulan müşavirə əsnasında müzakirə edilmişdir. Böylə bir saziş hüsula gəlmişdir:

1) Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərində bitərəf məntəqə vücuda gətirilməlidir.

2) Bitərəf məntəqə idarəsi polkovnik Haskell tərəfindən təyin ediləcək Amerika general-qubernatoruna vagüzar ediləcəkdir [tapşırılmalıdır].

3) Məhəlli [yerli] idarə müsəlmanlar əlində olacaqdır, ancaq o rayonlardan başqa ki, orada əksəriyyət ermənilərdən ibarətdir. Bu cür yerləri təyin etmək general-qubernatorun vəzifəsidir.

4) Azərbaycan və Ermənistan hökumətləri bilatəxir [dərhal] öz əsgərlərini bitərəf məntəqədən çıxarmalıdır. Heç bir əsgəri dəstə oraya qayıtmamalıdır, ancaq o təqdirdə ki, Amerika general-qubernatoru tərəfindən dəvət edilə.

5) Ermənistan və Azərbaycan hökumətləri məhəlli əhalini qızıqdıran agentlərini və başqa adamlarını tezliklə bitərəf məntəqədən geri çağırmalıdırlar.

6) Azərbaycan və Ermənistan əfvi-ümumi [amnistiya] elan etməlidirlər. Bu əfvi-ümumi 1919 sənəsi sentyabrın 1-nə qədər xüsusi şəxslər əleyhinə cinayət yapanların hamısına şamil olmalıdır.

7) Bitərəf məntəqədə məhəlli məmurlar Amerika general-qubernatoru tərəfindən təyin edilir.

8) Azərbaycan hökuməti bitərəf məntəqədə və İrəvan uyezində müsəlman əhalisinin sakit olması üçün bütün qüvvətini sərf etməlidir.

9) Ermənistan hökuməti bitərəf məntəqədə və Zəngəzur uyezində erməni əhalisinin sakit olması üçün bütün nüfuzunu sərf etməlidir.

10) Ermənistan və Azərbaycan hökumətləri öz məmləkətlərində yaşayan müsəlman və ermənilərin tamamiyyəti-mülkiyyə və həyatlarını təmin etməlidirlər.

11) İrəvandan İran sərhədinə qədər Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərindən keçən dəmiryol və teleqraf xətti inşa edilib, nəqliyyat və istifadə üçün açıq olmalıdır. Bu dəmiryol xətti Amerika gene-

ral-qubernatorunun kontrolu altında olub, erməni və müsəlman heyəti ilə erməni dəmiryolu hissəsi kimi işləməlidir.

12) Azərbaycan hökuməti Şuşa və Zəngəzur rayonları əhalisinin ərzaq işlərini hər vasitə ilə yüngülləşdirməyə razı olur.

13) Azərbaycan hökuməti Azərbaycan daxilində olan və ali komissar tərəfindən köçürülmələri lazım görülən erməni qaçqınlarına nəqliyyat vəsaiti [vasitələri] verməyinə və hər cür tədbirlər görməyə razıdır.

14) Böyük Vedi müsəlman əhalisi Amerika general-qubernatorunun göstərdiyi üzrə bitərəf məntəqədə olan başqa bir kəndə köçürüləcəklər. Əhaliyə hər bir şeyi özü ilə bərabər götürməyə imkan verilməcəkdir.

15) Çəkilməkdə olan Bakı-Culfa dəmiryolu ancaq Azərbaycan hökumətinin ixtiyarında olmalıdır. Bu dəmiryolun inşası işlərinə heç kəsin müdaxilə etməyə ixtiyarı yoxdur.

16) Ermənistanla bitərəf məntəqə arasındakı sərhəd “Volçi vorot” deyilən yer hesab edilməlidir.

17) Bitərəf məntəqə idarəsindən ötrü lazım olan sərmayə məhəlli vergilərdən ibarət olmalıdır. Əlavə lazım olan məbləğlər Amerika general-qubernatoru kontrolu altında Azərbaycan hökuməti tərəfindən verilməlidir.

18) Bitərəf məntəqədə olan məktəblər və kəlisələr [kilisələr] məhəlli məmurlar kontrolu altında öz adi qaydasında davam etməlidirlər.

19) Bitərəf məntəqədə hürriyyəti-vicdan olmalıdır.

20) Bilafərqi-millət [millət fərqi qoyulmadan], qubernatorun rəyincə hamıdan

artıq ehtiyacı olanlara ərzaq cəhətindən müavinət ediləcəkdir.

* * *

Ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən xəbər verir ki, həmin təklif polkovnik Haskell tərəfindən Azərbaycan hökumətinə də edilmişdir. Hal-hazırda bu təklifə baxılmaqdadır. Lakin hələ bu barədə bir qərar qəbul edilməmişdir.

BATUM MƏKTUBLARI

I

Avropa ilə Zaqafqaziya arasında Batumun bir xətti-müvasilə [birləşdirici xətt] olduğunu söyləyənlər haqlıdırlar. Bilərsə Rusiyanın süqut və inhilalından [dağılmasından] sonra Batumun oynadığı rol pək böyükdür.

Hər qafqaziyalının xatirəsində Batumun nomid və nuşin [məyusluqla yada salınan və şirin] bir mövqeyi vardır. Bir zamanlar Qafqaziya millətlərinin hüquq və istiqlalıyyət məsələləri, siyasi varlıq və inkişafı bəhsləri burada cərəyan etdi.

Zaqafqaziya demokratiyasının diplomatiyası ilk təcrübəsini Batumda göstərdi. İlk müvəffəqiyyəti də yenə Batumda oldu.

O zamanlar osmanlıların xatirəsində də nə qədər qiymətdədir. Osmanlılar Böyük Petro dövründən başlayan rus hücumuna, rus istilasına burada bir nəhayət çəkirlər, Batum türk hakimiyyəti altında Zaqafqaziyada yerli millətlər idarəsinə keçirdi.

O zamanlar Batum Sülh Konfransının qəhrəmanı osmanlılardan Xəlil bəy [Məntəşə] idi. O, şişman vücutlu, böyük başlı, qırmızı fəslə sabiq Türkiyə Ədliyyə naziri Zaqafqaziya sülh mürəxxəslərini [nümayəndələrini] ilk dəfə olaraq imtahan edirdi.

İlk dəfə [Akaki] Çxenkel Xəlil bəyin qarşısında Osmanlı diplomatiyasını tətəbbö edirdi [tədqiq edir, araşdırırdı].

[Aleksandr] Xatisov isə Tiflisdə düşündüyünü, firqəsində söylədiyini unudur, başqa mütaliələrə [fikirlərə], bəzən də fəlsəfələrə dalaraq türklərlə dostluğa girişirdi.

O zamanlar bizim mürəxxəslərimiz məmləkət və vətənlərindən cüda [ayrı] qalmış, məmləkət və vətənlərinin fəlakət və fəcayesi ilə qəlbləri odlanmış olduğu halda, centlmen osmanlılardan Zaqafqaziya ilə Türkiyə arasında paydar [var olan, sabit olan] bir sülhün, Azərbaycan türkləri ilə də bəradəranə bir münasibətin [qardaşca münasibətlərin] hüsuluna çalışırlardı.

Batum Sülh Konfransı Zaqafqaziya millətlərini intibaha gətirdi. İnkilabın qeyri-təbii və taqətfərsa [taqətdən salan, yorucu] təzahürlərinə burada nəhayət verildi.

Hər Zaqafqaziya millətinin hüquqi-təbiiyyə və siyasiyyəsi Batumda həll edilib qurtulmuşdu. Türklər Zaqafqaziya millətləri ilə, adətən, müləhizə edirlər! İlk müləhizə Trabzon Sülh Konfransında mürəxxəslərə verilən ultimatum idi! Sonuncusu isə Zaqafqaziyada hər millətin ayrı-ayrı elani-istiqlaliyyət eyləmələri haqqında Batumda verdikləri ultimatum!

Azərbaycanın qurtuluşu bilxassə Batumdan başladı.

İlk istiqlaliyyət fikri orada doğdu. İlk Osmanlı ordusu da oradan Azərbaycana doğru yürüdü.

Osmanlıların Zaqafqaziyadan çəkilmələri, ingilislərin gəlməsi, Avropa ilə Zaqafqaziya arasında siyasi bir münasibətin zühuru, ingilislərin Zaqafqaziyadan çəkilib getmələri yenə Batumdan oldu.

Zaqafqaziya üçün Batumun əhəmiyyəti heç bir zaman qabili-inkar deyildir. Zətən bunu eyicə anlayan gürcülər Batuma sahib olmağı behiştə nail olmaq qədər nemət və feyzi böyük bir şey ədd [hesab] edirlər.

Gürcülərin Batum haqqındakı əməlləri [arzuları, niyyətləri] bir məraz və xəstəliyə bənzəyir. Yadımdadır ki, türklər Batumu aldıkları zaman bir gürcü qəzetəsi “Batumu unutmaq vətənə xəyanətdir” deyə bir şüar da ortaya atmış, hər-günkü yazılarında bunu təkrar edib durmuşdur. Batum Gürcüstan üçün, adətən, bəkirə bir qıza bənzəyir. Hanki tərəf şayəd təcavüz etmək istəsə, həman nişanlısı hiddətlənir, duelloya girişmək, gurltu etmək istəyir.

Şimdi Batumda gürcülər iqtisadən o qədər də eyi bir halda görükməyirlər. Bu gün Batum qədər ticarət aləmində Zaqafqaziya şəhərləri içərisində birinciliyi qazanmış bir şəhər yoxdur. Siz bunu bir az tühəf [qəribə, təəccüblü] görürsünüz. Hətta mənim də tühəfimə getmişdi ki, 27 min xanə, 5 min mağaza və dükandan ibarət olan Batum nasıl olur da bu qədər böyük bir ticarət yeri olur. Fəqət yaptığım təhqiqat və gəzib gözümlə gördüyüm ticarətxanaların varidat və hasilatından şöylə bir nəticə çıxardım ki, Batumda 40 ticarətxana milyonlarla oynayır.

Mütəbaqi [geri qalan] kiçik ticarətxanaların heç biri yarım milyondan əskik sərmayəsi yoxdur. Bu ticarət mübarizəsində birinciliyi qazananlar isə yəhudilərlər rumlardır.

Gürcülərin avropayı [Avropa tərzində] ticarət mübarizəsində zəfiyyətləri [zəiflikləri] Batumdakı təcrübələrindən də anlaşıldı. Yəhudilər müəmilə [alış-veriş; faiz] və hesabdakı məharətləri etibarilə işlərində qazanırlarsa da, Türkiyədən gəlmiş rumlar yəhudilərdən daha da üstündürlər. Bir dəfə [əvvəla], rumların əlindəki para Osmanlı lirələridir. Sonra rumlar dünyanın hər tərəfindən mal gətirmək xüsusunda mütəşəbbisdirlər [təşəbbüskardırlar].

İngilislərin Batumu iqtisadən yüksəltməyə ayrıca diqqət verdiklərini də inkar etməməlidir. Zətən ingilislərin siyasəti-iqtisadiyyəsi olmasa, ingilis yox deməkdir. İngilislər para verirlər, para alırlar.

Batumda bir ingilis zabiti ilə bu məsələ haqqında şöylə bir müsahibəmiz oldu:

Mən:

– Zabit əfəndi, neyçün ingilislər iqtisadiyyəti hər şeyə tətbiq edib ona görə də bir siyasət tədvir edirlər [idarə edirlər]?

Zabit:

– Çünki əgər biz iqtisadsız bir siyasət təqib etsəydik, almanlar kimi xəyalata qapılar, heç bir müvəffəqiyyət əldə etməzdik. Bizimlə almanlar arasındakı fərq şundadır ki, almanlar zəbt etdikləri yerləri soyub soğana çevirirlər. Biz isə aldığımız yerləri həm zəngin edir, həm də biz zəngin olub da, bəlkə də, günün birində çıxar gedəriz.

Zabit əfəndi bu ingilis üsulunu alman üsulu ilə müqayisə edərək müdafiə et-

mişdi. Filhəqiqə [doğrudan da], ingilis idarəsi Batumda həm zəngin olur, həm də zəngin edir. Amma anladığıma görə, ingilislərin Batumdakı zənginliyi şöylə bir şeydir: cəzayi-nəqdi [nəgd cərimə] almaq! Birisi digərinə bir pis söz söyləsə, ingilis polisi dərhal cəzayi-nəqdi alır. Biri digərini döysə, yenə öylə. Bir köydə bir adam vurulsa və qatil də tutulmasa, bütün köyə yüz minlərcə cəzayi-nəqdi.

Batum oblastı bu cəzaları verə-verə usanmış kimidir. Bu son günlərdə isə iki milyon cəza daha əlavə edildi. Bu axırının səbəbini kimsə bilməyir.

İştə, Batumda ingilis üsuli-idarəsindən sizə bir nümunə!

Ə. Həmdi [Qaraağzadə]

UNUDULMUŞ MÜƏSSİSƏ

Qaç zamandan bəri şəhərimizdə, başda Bakı qazısı Axund [Əbdürrəhim] Hədzadə cənabları olaraq “Müsəlman Təcziyə Bürosu” adı bir cəmiyyət davam etməkdədir. Büronun kəndisinə məxsus idarəsi olub, Təzəpir məscidi binasında yerləşdirilmişdir. Büronun təqib etdiyi məqsəd onun kəndi ismindən (Təcziyə bürosu) aydınca görsənir.

Əvət, büronun daşdığı vəzifə, əgərçi onun görmüş olduğu işlər nəzərə gətirilsə, pək müqəddəs hesab olunsun gərək. Xəstəxanalarda və başqa bu kimi yerlərdə ölmüş biçiz [yoxsul] şəxsləri büro kəndi parası ilə dəfn edir. Məzkurun [adı çəkilənin] məxsusi məzarçıları, arabaları olmaqla bərabər, mütəvəffalara [vəfat edənlərə]

ləre] bəzi adati-diniyyəni [dini adətləri] icra etmək üçün daimi surətdə olaraq bir nəfər molla dəxi saxlanılmışdır.

İdarənin bunlardan əlavə lazımi miqdarda qulluqçusu var ki, hər gün şəhərdə mövcud bütün xəstəxanaları, lazaretlər [hərbi hissələrdəki tibb məntəqələri] və sair güman gələn yerləri dolaşır, nəradə ki, vəfat etmiş biçiz müsəlman kəşf olunursa, dərhal alınıb layiqli bir surətdə dəfn-kəfn olunur.

İştə, idarənin öhdəsinə almış [olduğu] vəzifənin nə dərəcə mühüm və ali olması fəvqəzəkir vəqələrdən [yuxarıda deyilən hadisələrdən] anlaşıldı zənnindəyiz. Bu xüsusda, fikrimizcə, artıq yazmağı lüzumsuz görürüz. Əgər idarənin fəaliyyətini bilmək arzu edən olarsa, o zaman minlərlə və ziyadə ailələr büronun şimdiyədək kəndi fəaliyyətində mühüm bir fəlahətə [xoşbəxtliyə] müvəffəq olması və bununla da iftixar etməyə tam bir haqqı olmasını həpsi bir ağızdan təsdiqlə söylərlər.

Fəqət bu gün işbu sətirləri qaralamağımıza səbəb yalnız bircə şey səbəb olmuş. O da oranın maddi cəhətdən çəkdiyi çətinlik və bunun bərəkəti olaraq üsrətli [zəhmətli, sıxıntılı] bir hal kəsb etməsidir [hal almasıdır].

Büronun işləri ilə maraqlanan və yaxından tanış olmaq arzu edənlər tapırlarsa, o vaxt məzkurun, həqiqətən, böyük bir müşkülata uğramasını asanlıqla müşahidə edəcəkdir. (Hətta idarənin son vaxtlar 12 min manat borca düşməsinə dəxi söyləyirlər.)

Doğrudur, Bələdiyyə İdarəsi hər bir meyitə xərc olmaq üçün qaç manat verir. Fəqət verdiyi para ən xırda xərcləri belə

ödəməyir. Deməli, büro daxildən, yəni bələdiyyədən başqa qeyri müəssisələrdən heç bir müavinət görməyir. Burası tam bir həqiqətdir.

Baxalım, kənardan nasıl? Kənardan cəsarətlə deyə bilərik ki, şəhərimizin çox yarısı böylə mühüm bir idarənin varlığını şimdiyədək bilməyir. Yox, əgər bilinirsə də, məəttəəssüf [təəssüf ki], laqeydliklə keçilir.

Burası təbiidir ki, bir şeyin varlığı bilinməzsə, daha doğrusu, bilinmək istənilməzsə, o zaman o, tamamilə unudulmuş bir yetimə bənzər. İştə, bunun bərəkətindəndir ki, bu gün kənardan kimsə işbu idarəyə heç bir müavinət və yardımda bulunmamışdır. Nə acı həqiqət! Əcəba, bundan daha mühüm millət və din yolunda çalışan müəssisə bəklənilir?

Dəfələrlə şəhərimizdə zühdur etmiş olan yatalaq və sair naxoşluqlar zamanı ki, hər gündə onlarla adamlar ölürdü, varlılarımız belə kəfən tapamıdığı halda, büro kəndi üzvlərinin həmiyyəti sayəsində vəfat edənləri layiqi surətdə dəfn-kəfn edirdi.

İşbu büro banilərindən birincisi və ən fəali hesab olunan kimsə möhtərəm Muxtar Kərimzadə cənabları bu yolla büroya əlindən gələn fədakarlığı əsirgəməmişdir. Təbiətən səxavətli və sədaqətli mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] məqsədi yolunda təsadüf edən əziyyətlərə davam edərək, təqib etdiyi işi tezəcə qövlədən feilə [sözdən işə] çıxarmağı heyratəmiz dərəcədə fəvqəttəqə [taqətinin fəvqündə] idi. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] kəndi pulu və malı ilə büroya daima yardımda bulunub, onun bu günədək davam etməsinə yalnız şu əfəndi səbəb olmuşdur desək, zənnimizcə, səhv etmərik.

Muxtar əfəndinin fəaliyyətini sairlərinə dəxi timsal gətirərək arzu edərdik ki, onlar da işbu büroya kəndi müavinət əllərini uzadıb onun yaşamasına və böyləliklə də, təqib etdiyi müqəddəs məqsədlərinin qövlədən feilə gətirilməsinə geniş bir halda imkan verilsin.

Hüseynzadə

MƏTBUAT

“Daşnak” firqəsinin naşiri-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Nor aşxatavor” yenə fitnə və fəsad fabrikasından yeni bir məta [mal, məhsul] çıxarmışdır. Qəzetənin rəvayətinə görə, Şəki mahalında ermənilərə qarşı bir Cəllad Komitəsi əmələ gəlmiş imiş. Və həman komitə əhaliyə xitabən böylə bir intibahnamə [vərəqə] nəşr etmiş imiş:

“Elan

Yeni təşəkkül etmiş Cəllad Komitəsi ümum müsəlman əhaliyə elan edir ki, bu gündən etibarən ermənilərdən ev və müxəlləfat [avadanlıq, ev əşyası] almaq məmnudur [qadağandır]. Hər kəs ermənidən ev ya müxəlləfat alsın, başı boynundan cüda ediləcəkdir [ayrılacaqdır]. Bundan əlavə, aldığı ev yandırılıb, ailəsi də başdan-başa qırılacaqdır.”

Biz Azərbaycanda böylə komitə vəcudə gəlməsinə, şübhəsiz ki, inanmayırıq. Fəqət daşnakların provokasiya fabrikanına imanımız kamil olduğundan, böyləsinə də və daha min dürlüsünü də ixtira etmək iqtidarlarına inanırıq.

Bu vaxta qədər türk və islam əhalisi

haqqında rəva görülməyən erməni məzaliməni [zülmlərini, haqsızlıqlarını], daşnak cinayətini mənqul [nəql edən, danışan] bir çox məqalat [məqalələr] qəzetimiz sütunlarında xəbər verilərək, ənzari-amməyə vəz edilmişdir [ictimaiyyətin gözü önünə qoyulmuşdur]. Lakin bu dəfə İrəvanda mün təşir [nəşr olunan] erməni qəzetəsindən iqtibasən bərvəchi-zir [aşığıda] dərc etdiyimiz məqalə həman xəbərlərin doğru və səhih olduğunu təyid və təqviyə etdiyi [tədiqlədiyi və gücləndirdiyi] kimi, həman erməni dəvairindən [dairələrindən] çıxdığı üçün artıq türk təəddiyyatına [zülümlərinə, haqsızlıqlarına] qarşı Avropadan istimdad edən [imdad diləyən] daşnaklar üçün bir bəhanə yeri buraxmayır.

İştə, İrəvan Erməni İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni Firqəsinin [Sosialist İnqilabçılar Partiyasının] mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] “Sosial-revolusioner” qəzetəsi erməni “vətənpərvərlərinin” kor siyasətlərini və türk əhaliyə-islamıyyəsi haqqında rəva gördükləri məzalimi və irtikab etdikləri [işlədikləri] cinayətləri bərvəchiati [aşığıdakı kimi] təsvir edir:

“Bizə məlum və yaqin olmuşdur ki, Sürməli hadisəti və cəbhəsi əvvəlcə erməni və Sason əşqiyasının [quldurlarının] Qulpun cənub tərəflərində əzxi-mövqə etmiş [yerləşmiş] müsəlman köylərinə saldırmalarından nəşət edib [əmələ gəlib], meyrdani-zühura çıxmışdır.

Bir dəstə müsəlləh [silahlı] əşqiya Molla-qəmər köyü feldşeri təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olaraq Əlikosa nam türk köyü üzərinə saldıraraq talan yapmış və sükənasının [sakinlərinin] bəzilərini də qətl edərək asudəcə öz yerlərinə övdət etmişlərdir [qayıtmışlar].

Moşik və Xumba sasonları qətl və qədrin onlarsız yapılmasından rəncidəxatir olaraq [inciyərək] həman toplanmış, Mollaqəmər “qəhrəmanı” feldşerin cinayəti ni təcrid [yeniləyərək] və davama başlayaraq, ən əvvəl həman bir dəfə talan edilmiş Əlikosaya və sonra Tavusgün köyünə hücum etmişlərdir. Qüvvələrinin nisbətincə pak az olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar müarizədə bulunmuşlar da [müqavimət göstərmişlər də] və şu təriqlə [yolla] Qəmər köyü hissəsi [nəticəsi] ortaya çıxmışdır.

İştə, müsəlmanların kəndilərini müdafiədə haqları yox imiş ki, həman müarizədən fillər yaradılaraq, “əsgərlər böylə gəldi, türk və kürdlər söylə getdi” kimi provokasiyalar ortanı qaplamış, “Ya ölüm və ya hürriyyət” şüarlı nitqlər ətrafı vələdar etmişdir.

Başlıca olaraq bütün əhali – türklər, ermənilər, kürdlər və yezidilər işbu vəqəyə cəlb edilmiş və müavinətlərinə [köməklərinə] dəxi müntəzəm əsgəri qitəat [nizami hərbi hissələr] göndərilərək müharibəyə başlanmışdır. Nəticədə Abbas[abad], Mollaqəmər və Göy[umus] nam [adlı] erməni qəryələri [kəndləri] əvvəlinci mərhələdə və sonra da Qulp köyü ermənilər tərəfindən təxliyə edilmişdir.

Kəndi əf’ali-şəniyələrini [alçaqca işlərinin] bitirmiş sasonlar Aşağı İğdır ətrafına enib türkləri və bəzən də erməniləri talana başlamışlardır. Bu vətən “müdafeləri” [müdafiəçiləri] məzalimindən edilən fəryadlar Yayçı, Oba və bir çox başqa köylərdən asimanlara qədər yüksəlmişsə də, etinasız qalmışdır.

Yenə bərəkət versin ki, İğdır qarnizonu naçalniki kəndində bir az vicdan hiss

etmiş, talançı əşqiyaya qarşı tədabir itixaz edərək [tədbirlər həyata keçirərək] sasonlardan bir qaçını həbslə, “vətənpərvər” feldşeri də tövqif etmişdir [tutmuşdur].”

Məqalənin axırında qəzetə yazır ki, biz yeni Kabinədən Sürməli vəqəsi və hadisənin tənvir qılınmasını [işıqlandırılmasını] bəkləyirik. Burada da əksinqilab, xarici və daxili düşmənlər, Ermənistan “füqərəsi” ədüvləri [düşmənləri] kimi “Aşxatavor” yazıçıların az zamanlar təkrar söylədikləri kəskin sözlərlə qənaət etmək olmaz. Erməni hüdudu və daxilində miqdarsız olaraq yaradılmış cəbhələrdən birinin nasıl yarandığı səbəbini, heç olmasa, bilməyə əhalinin haqqı vardır.

NƏSİB BƏY YUSİFBƏYLİ HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Məktub

Möhtərəm müdir əfəndi, qəzetənizin bir guşəsində biz Azərbaycan dəmiryol müsəlman xidmətçilərinin bir neçə sözlərinə yer veriniz.

“Azərbaycan” qəzetəsində Hökumət rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa haqqında məktubunu oxuyub, biz Azərbaycan dəmiryol deposu zavodu müsəlman əmələləri və sənətkarları çox qəmgin olduq. Vətənimizin həqiqi xalq mənafeyi müdafeyi [müdafiəçisi] olan hörmətli Nəsim bəy cənablarının iş başından getməsinə biz müsəlman fəhlələri kəndimiz və Cümhuriyyətimiz üçün böyük itik bilirik. Onun yerinə qayıtmasını tələb edi-

riz. Tələbimiz yerinə yetişməyincə fikrimizdən əl götürməyəcəyiz.

*Sədr Kərim Mahmudzadə
və katib Novruz Heybatzadə*

Kəndçilər İttifaqında

Sentyabr ayının 18-də Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının fəvqəladə iclasında Sədri-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası xüsusunda ittifaqın sədri Hacığa Abbasov məclisə bəyanat verərək, Nəsim [bəy Yusif]bəyli həzrətlərinin ümum fəaliyyəti və xüsusən Kəndçilər İttifaqına göstərdikləri müzahirəti [köməyi] zikrlə deyir ki:

Yalnız kəndçilər üçün deyil, bütün Azərbaycan xalqı üçün Nəsim bəy qiymətli bir şəxsdir. Nəsim bəyin Kabinə başından çəkilməsi vətənimiz üçün böyük bir zərbə hesab olunsun gərək. Buna görə Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqı bu gün gərək bir xüsusi heyət intixab etsin [seçsin] ki, Bakı mahalında yaşayan kəndçilər tərəfindən yalnız qəzetə ilə iktifa etməyib [kifayətlənməyib], zəbanən [dillə] Nəsim bəy həzrətlərindən rica etsin ki, öz istefasını geri alsın.

İclas üç nəfərdən ibarət bir heyət seçib, yuxarıda yazılan sözlər ki, Yusifbəyli həzrətlərinə yetirilməsini onlara tapşırıq və rusca və türkcə “Azərbaycan” qəzetələrində ittifaqın bu qərarının dərc edilməsini təhti-qərara alır.

Məclis bu sözlərlə tamam olur:

Yaşasın Azərbaycan hökuməti və xalqı!
Və var olsun həqiqi vətənpərvər Nəsim bəy Yusifbəyli!

*Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının
sədri Hacığa Abbasov
Katib Məhəmməd Rəhim*

– 3 –

Biz Bakı ətrafının Bülbülə kəndinin camaatı və orada yaşayan ümum fəhlələr Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin “Azərbaycan” qəzetəsində istefasını oxuyub xeyli məhzun olduq [qəmləndik]. Ona görə, bir yerə yığılıb böylə qərar qoyduq ki, böylə vətən, millət və fəvqərayi-kasibə yolunda bu qədər fəaliyyətli bir vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edək.

*Sədr Əlisəttar Əsədullazadə
Katib Əlif. H. Bağırzadə*

– 4 –

Biz ümum Tağıyevin fabrikasında çalışan fəhlələr “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub nəhayət dərəcə mükəddər olduq [kədərləndik]. Vətən, millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun işləməsi nə qədər xeyirli olduğunu bilib, onun fəaliyyətini nəzərə alıb, istefasının qəbul edilməməsinə təmənnə edirik.

*Sədr Əli Nəcəfqulu oğlu
Katib Abutalıb Məhəmmədzadə
21 eylül 1335*

– 5 –

Biz İttifaq məscidinin camaatı bir neçə gün bundan qabaq qəzetədə oxuyub, Yusifbəyli cənablarının istefası bizə nə qədər xeyirli olmadığını anladıq. Ancaq fəhlə sinfi olduğumuza görə, şuramız cümə günü mümkün oldu. 300 nəfərdən ibarət biz İttifaq məscidinin camaatı, o camaat ki, yüzdə yetmiş beş faizi bu Mart hadisətində qırılıb, məhv olub və qapısı-

pəncərəsi qırılıb-dağılmış evlərdə yaşayırdıq və həman məscidin camaatı ki, o məscid martın 18-dən əsir olub, 15 sentyabrda xilas oldu; qapısı yandırılmış, minbəri sındırılmış və bağlı qalmış məscidin camaatı yığılıb şura eylədik. Belə vətən və millət yolunda çalışqan adamın bizim üçün nə qədər lazım olduğunu bilərək və fəaliyyətini təqdir edərək, bu vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzvləri] əfəndilərdən bu barədə kömək etməklərini təmənnə edirik.

*İttifaq məscidinin sədri
Məşhədi Baxış*

Bəratülqövl nömrə 238

20 eylül tarixində, şənbə günü saat 2-də Balaxana krujokunda bütün Sabunçu, Balaxana, Zabrat, Ramana dairələri mədənlərində çalışan müsəlman fəhlə nümayəndələri iclas edib, atidə mühərrər [aşağıda yazılmış] məsələləri müzakirə etdilər:

- 1 - Zəngəzur övzası [vəziyyəti] və İrəvan vilayəti müsəlmanlarının halı;
- 2 - Hökumət rəisinin istefası;
- 3 - Fəhlələr üçün gecə məktəbi;
- 4-ncü - Fəhlələr üçün “avans”

Birinci məsələ xüsusunda Axundzadə Mirzə Sadiq əfəndilər məruzəçi sifəti ilə keçən 1918-ci sənəsi Mart hadisəsindən ibtidə [başlayaraq], Zəngəzur islamı keçirdiyi fəlakətləri tarixinə müvafiq nöqtəbənöqtə şərh və bəyan etdi.

Məruzə xitamında Zəngəzur məsələsinin birdəfəlik həll edilib də Ermənistan daxilindəki islamı pəncəyi-qəddaranədən xilas uğrunda səri [sürətli] və ciddi tədbirlər görülməsini hökumətdən tələb etmək qərara alındı.

İkinci məsələ xüsusunda Parlaman heyəti-məbusanına məzmuni-zeyl [aşağıdakı məzmun] üzrə bir müxtirə [memorandum] təqdimi, ümumiyyətlə, qət və təsvib edildi [qərara alındı və təsdiqləndi]:

İstiqaməti-rəy [fikrinin, düşüncələrinin doğruluğu, dürüstlüyü], mətanəti-əzm, fəaliyyəti-sadiqanələri sayəsində nail olduqları taliyül-ecaz [mücüzə kimi] siyasi müvəffəqiyyətləri ilə miləli-mütəmədinə miyanında [mədəni millətlər arasında] azəri türk millətini sərəfraz [başuca] etməklə müvəffəq olmuş Rəisi-vükəla Nəşib bəy həzrətlərinin daha parlaq müvəffəqiyyətlərə nail olacağını müntəzir ikən [gözlərkən], müzziileh [o əziz, dəyərlili şəxs] həzrətlərinin istefaya çıxdığı xəbəri ildırım dəhşəti ilə qulağımızı çaxdı.

Biz isə bəvər etmək [inanmaq] istəmədik. Hətta bu xüsusda türk “Azərbaycan” qəzetəsində dərc edilmiş xəbəri belə şayiata həml etdik [şayiə kimi yozduq]. Çünki şu istefaya, bizlərcə, heç bir məntiqi dəlil mövcud deyildi.

Əcəba, maddəsi vətən və millət eşqi ilə təxmir edilmiş [yoğrulmuş] ülvi bir simanın fəaliyyəti vətən və millət idarəsi başında duraraq müvafiq və müxalifcə şayani-təqdir [təqdirəlayiq] müvəffəqiyyətlərə nail olduğu halda, füturamı [ümid-sizliyəmi, bezginliyəmi, süstlüyəmi] uğradı? Haşa [Allah eləməsin; əsla]!

Bunu Nəşib bəyin ülviyyəti-vidanı dəxi inkar edir.

Yaxud Rəisi-vükəla həzrətləri Parlaman daxilində istinad edəcək mətin bir mərkəz bulamıdığımızdanmi istefaya məcbur oldu? İkinci fərzin [ehtimalın] vüqusunun [ola biləcəyini] heç də təsəvvür etməyirdi[k].

Çünki azəri türklərinin dünya xəritəsi daxilində müəyyən bir hüddud içərisində yalnız kəndilərini deyil, əqəliyyətlər [azlıq] təşkil edən millətləri də mütəməddin və adılanə bir surətdə (tərzdə) idarə etməyə qabil və layiq bir millət olduğunu azərbaycanlıları tanımayan, yaxud tanımaq istəməyən miləli-qərbiyyə [qərb millətləri], bilxass [xüsusilə] “Versal”çılar pişgahında [gözündə] isbata müqtədir bu kimi namuslu şəxsin mövqeyini mütəzəzil edərək [sarsıdaraq] istefaya məcbur etmək kimi əzim [böyük] bir xəyanətə Azərbaycan türk oğlu namını taxıb da Azərbaycan millətinin müməsilləri [nüməyəndələri] mövqeyini işğal etmiş bir nəfər, yaxud bir fraksiyanın irtikab edəcəyini [bulaşacağını] güman etməyirdik.

Lakin, məttəəssüf [təəssüf ki], mənəbeyi-rəsmiyyədən [rəsmi mənbələrdən] alınan xəbərlər ikinci illətdən [səbədən] dolayı Hökumət rəisi həzrətlərinin istefa etdiklərini təsdiq edir.

Binəəniyleh [ona görə], Balaxana-Sabunçu mədənlərində çalışan müsəlman fəhlə nümayəndələri bütün mövcudiyyətimizlə şu istefa səbəblərinə qarşı etiraz edirik. Hökumət rəisinin istefasının qəbul edilməməsini, qəbul edilmişə, yeni Kabinə təşkilinin təkrar müzziileh həzrətlərinə həvalə edilməsini tələb edirik.

Zərurəti-müqtəziyyə həsəbi [lazımı zərurətlər səbəbi] ilə Azərbaycan xalqının etimadını müvəqqəti olaraq əldə etmiş heyəti-məbusan əfəndiləri xalqın meyil və arzusuna müvafiqət [uyğunluq] göstərməklə həmişəlik etimada məzhər [nail] olmağı qayeyi-amal ittixaz [qəbul] edəcəklərinə əminiz.

3 - Fəhlələr üçün gecə məktəbi xüsusunda Maarif Nəzarəti-cəliləsinə [uca Maarif Nazirliyinə] müraciətən 9 nisan tarixində Balaxanı mədənlər dairəsi fəhlələri tərəfindən fəhlələr üçün müəyyən nöqtələrdə məktəb açılması xüsusunda təqdim edilib təsdiqə keçmiş ərzi-halın [ərizənin] əncamına müsaidə buyurmalarını rica etmək.

4 - Qış mövsümü yaxınlaşması münasibətilə fəhlələrə üç aylıq avans verilməsi zəminində [barədə] mədənlərlərinə təsir [və] nüfuz edilməsini müsaidə buyurulmasını dəxi hökumətdən rica etmək qərara alındı.

Məsələlərinin həllini mütəəqib [ardınca], məclisə təşrif etmiş Cavad bəy cənabları hüzzarın [orada olanların] Lənkəran fəthi[nin] keyfiyyəti[ni] [necəliyini] şərh və bəyan etmək ricasına müvafiqətən [müvafiq olaraq], bu xüsusda ətrafı ilə məlumat verib təkrar alqışlandılar.

Nəhayət, saat 6-da məclis qapandı.

*İclas sədri Paşa oğlu Həmid
Katib Yusif oğlu Əbdürrəhim*

Yusifbəyli Nəşib bəyin istefası dairəsində

- “Müsavat”ın Balaxana şöbəsi Nəşib bəyin istefası haqqında etdikləri iclasda istefa əleyhinə protesto etmələrini “Müsavat”a bildirmişlərdir.

- Ucardan “Müsavat”a böylə bir teleqram varid [daxil] olmuşdur:

“Biz Ucar məntəqəsi əhalisi Heyəti-vükəla rəisi Nəşib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini bilib, ümumi ictimamızda [yığıncığımızda] şu məsələni müzakirə bə’dində [sonrasında] qət etdik [qərara aldığımız] ki, bu xüsusda etirazımızı bəyanla,

Parlaman üzvlərindən və “Müsavat” fraksiyasından ciddi təvəqqe edək, Heyəti-vükəla rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefasını qəbul etməsinlər və kəndi vəzifəsi başında bağı saxlasınlar.

AZƏRBAYCANDA

M. Ə. Rəsulzadə Qubada

(Xüsusi müxbirimizdən)

Quba müsavatçıları ilə bərabər firsətə olan əhali dəxi çoxdan bəri Azərbaycan müəssislərindən bulunan möhtərəm Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəyin şəhərimizə vürudunu [gəlişini] bəkləyirdi. Son dəfə olaraq sabiq Şurayi-Millî rəisi, möhtərəm Azərbaycan xadimi, “Müsavat” firqəsinin rəisi cənablarının Qubaya gəlmək xəbəri avqustun axırında yayıldı. Sentyabrın ikisi Quba üçün bir bayram olmuşdu.

Qızılburun istasyonu [stansiyası] xalılarla təyin olunub [bəzənib], camaat vaqona müntəzir idi. Rəsulzadə cənabları yoldaşları məbuslardan möhtərəm Abbasqulu Kazımzadə, Quba məbusu Murtuza Axundov və Quba “Müsavat” mürəxxəsi-məsulu [məsul nümayəndəsi] Əbülfəqasım Rüstənzadə ilə birlikdə kəndilərini istiqbal edən [qarşılayan] xalqın hüzuruna çıxdılar. Kəndisinə qarşı söylənən təbrik nitqinə müxtəsər, fəqət mənidar [mənalı] bir nitq ilə müqabilə etdilər [qarşılıq verdilər, cavab verdilər].

Bə'dəhu [ondan sonra] xalqın “Yaşasın Azərbaycan” sədasi arasında vaqon hərəkət etdi. Dəvəçi mövqifi [stansiyası] kəza [həmçinin] bəzənmiş, müsafiri bəkləyirdi. Burada da toplanmış xalq naminə

təbrik sözü söylənib, Məhəmməd Əmin əfəndi tərəfindən cavab söyləndi. Burada məhəllə mollası, “Müsavat” şöbələrinin nümayəndələri, mahalın ağsaqqalları toplanmış idi.

Oradan vaqon “yaşasın” sədaları içində ayrılıb Xaçmaz istasyonuna çatdıqda, milli zurna sədasi qonaqları qarşıladı. Xalılarla və yaşillarla bəzənmiş mövqif əhali ilə dopdolu idi. Rustov mahalının nümayəndələri, köy şöbələrinin mürəxxəsləri və yerli xalq tərəfindən böyük bir izdiham toplanmış idi. Rəsulzadə cənabları burada yalnız bir firqə rəisi və məbus sifəti ilə deyil, Azərbaycan fikrinin həqiqi xadimi, Cümhuriyyətin müəssislərindən [qurucularından] olması və dəyərliliyi bir camaat xadimi, mümtaz mühərrir [seçilmiş publisist] və güzidə [seçkin] bir natiq olmaq üzrə alqışlandı.

Camaat nümayəndəsindən sonra “Müsavat”ın Quba mürəxxəsi möhtərəm qonaqlara “Xoş gəldin” söylədi. Bə'dəhu [sonra] Məhəmməd Əmin əfəndi Cümhuriyyətin surəti-təşkili, türklərin unudulmaz xidməti, Parlamanın güşadı [açılması], fəaliyyəti, ingilislərin gəlişi, gedişi, hökumətimizin vəziyyəti-hazirəsi [indiki vəziyyəti], əsgəri təşkilatımızın əhəmiyyəti, şimaldan təhlükənin vücudu, Denikin təhlükəsi və siyasəti-xariciyyəməzə aid saat yarım qədər uzun bir nitq söylədikdən sonra: “Müsavat üçün bu bəsdir ki, əvvəlcə yalnız onun fikri olan Azərbaycan şüarı bu gün millətin müqəddəs bir əməli [arzusunu] hökmünə girmişdir” – dedi.

Natiq dəfələrlə alqışlanaraq, sürüncülü “Yaşasın!” sədasi arasında xalqla vidalaşaraq istirahətlərinə təxsis olunan [ayrılan] dairəyə çəkildilər.

Ətraf kəndlərdən gələn köy nümayəndələri ilə şöbə mürəxxəsləri xüsusi surətdə məbuslarla oturub gecə keçincəyə qədər müsahibə edirdilər. Müsahibə məmləkətin əhvali-siyasiyyəsinə, siyasi proqramlara və ətraf kəndlərin ehtiyacatına aid idi. Müsahibə nəticəsində köylülər idarənin mətanətindən məmnun olduqlarını söylədilər. Dedilər ki, heç Nikolay zamanında böylə əminiyət yox idi, çünki nə adam öldürülür, nə oğurluq olur, nə də qız qaçırılır.

İstədikləri mətləb bundan ibarət:

Burası əsgəri bir qərargah olduğundan, əsgər ləvazimindən ötrü istənilən təh-milatın [vergilərin; yüklərin] əksəri ətraf köylərə təhmil olunur [yüklənir]. Halbuki bu təhmilata bütün Azərbaycanın iştirak etməsi müqtəzi [lazım gəlir]. Burada həvalisi [bu ətraflar, bu yerlər] anarşi zamanından dəxi çox təərrüzlərə [hücumlara] məruz qaldığından bir çox evlər yanmış, yaxılmış. Bu yanan evlərin təkrar tikilməsi üçün hökumət yardım etməli, meşədən evləri yanarlara müftə olaraq ağac buraxmalı. Sonra bu həvali qızdırmalı bir yer olduğundan, xalq həkimsizlik və dərmanlıq üzündən çox xəsarət görməkdir. Buraya məxsus bir tibb nöqtəsi və bir qədər dava-dərman və bir həkim göndərsə. Əsgəri xidmətə alınan bəzi əmələnin [işçilərin] bəzən pulu verilməyir. Bu xüsusda tədabiri-lazimə [lazımı tədbirlər] görülsə.

Qədim zamanda buralardan əhaliyi-islamiyyə yerlərindən, yurdlarından götürülüb başqa yanlara köçürülmüş, onların yerlərinə rus köçbələri oturdulmuş idi. Anarxiya zamanında onlar getmiş, cəbr [zülüm] olunan müsəlmanlar təkrar öz yurdlarını gəlib tutmuşlardır.

Uruslar təkrar dönüb gəlirlər. Hökumətin siyasətinə zərər verməzsə, onların bir daha buralara buraxılmaması üçün bir tədbir görülsə. Bu təbəflərin məktəb və məarif cəhətinə dəxi çox əgəri [əyər-əski] vardır. Bu xüsusda da ayrıca diqqət verilsə.

Köylülərin təqaza [tələb] etdikləri hər bu kimi əsaslı və dövlət nöqtəyi-nəzərindən görülməsi zəruri mətləblərdir.

Məbuslar bittəb [əlbəttə] köylülərin işbu istədiklərinin yerinə yetirilməsi və hüsuslu üçün səy edəcəkləri haqqında vəd etdilər.

(yənə var)

LƏNKƏRANDAN

(Xüsusi)

Şəhərimizdə Qurban bayramı

Hər sənəyə nisbət bu sənə dəxi Lənkəranda Qurban bayramı şər'i [şəriəti, qayda-qanunu] üzrə ayın 11-də tətil oldu. Yekşənbə [bazar] günü qurbanlar kəsilib camaat və hökumət bayram etdilər. Sübhədən axşama kimi yerli əhalinin üzündə bəşəşət [sevinc] zahir idi. Kimsə kimsəyə yanaşdıqda “iki bayramın mübarək” deyirdi. Yəqindir, biri Azərbaycan Hökumətinin gəlməsi, o biri isə Qurban bayramı münasibətilə təbrik edilirdi.

“Çocuqlar polku” öz ştablarında qurban kəşib ziyafət yapmışlardı. Divanxanalar və dükanlar qapanmışlardı. Pək günortha zamanı məsciddən “Allahu əkbər” sədasi bülənd olarkən [yüksəlkən], şəhərimizdə mövcud əsgərlər musiqi çalğısı ilə oxuya-oxuya Böyük Bazar cümə

məscidi həyatına tərəf gəldilər. Orada islam camaatı, Ziraət naziri [Aslan bəy] Qardaşov və vali [Cavad bəy] Məlik-Yeqanlı həzrətləri hazır idilər.

Əsgərlər nizamla, zabitlər qabaqda qılınclarını salami tutaraq, nazir, valini salam edib, ötüb durdular. Marş çalınırdı. Camaat tərəfindən Molla Mirzə Əhməd uzun bir nitq irad edib [söyləyib], axırda əsgərləri də Qurban bayramı münasibətilə təbrik etdi. Sonra Molla Məhəmmədhüseyn axund gözəl, bəliq [bəlağətli, təsirli] bir nitqlə naziri, valini, əsgərləri və camaatı təbrik eylədi.

Bu arada vali həzrətləri nitqə başlayıb:

– Şanlı oğullarım! Bildir Qurban bayramını qardaşlarınız Osmanlılarla Bakıda tətil etdiniz. Bu il isə düşmən ayaqları altında tapdalanan Lənkəran vətənimizdə bayram edirsiniz. Siz hökumətin yüksək əməllərisiniz [arzularısınız]. Yaşasın əsgərlərimiz! Yaşasın zabitlərimiz! Sizi böyük bayram münasibətilə təbrik edirəm.

Əsgərlər “Çox sağ ol” deyər cavab verdilər. Camaat isə gurultu ilə “Yaşasın hökumətimiz! Yaşasın qoşun! Yaşasın vali!” deyər, musiqi çalğısı ilə izdiham dağıldı. Küçələr tamam övrət-uşaqla doluşdu. Bamlardan [damlardan] və akoşkalardan dəxi xanım qızlar və qadınlar şadlıqla əsgərləri təbrik edirdilər. İştə böylə oldu bizim bayram.

Xalq müəllimlərinin hali

May ayından etibarən Lənkəranda xalq müəllimləri pək ağır hal keçirməkdədirlər. Zira ki, bir qəpik də olsa maaş almayırlar. Azərbaycan Hökuməti onlara iyul ayından para verilməsini qərar vermişsə

də, bu vaxta qədər bir əsər görünməmişdir. Qurban bayramı münasibətilə türk müəllim və müəllimləri validən böyük rica ilə qərz [borc] olaraq 10 min rublə para almağa müvəffəq olmuşlardır. Böylə müşkül həyat müəllimləri vəzifələrini buraxıb özgə qulluqlar aramağa məcbur edir. Əcəba, şu müəllim böhranı vaxtı yeni müəllimləri nərədən tapmalı? Nə yaxşı olardı ki, müəllimləri başqa idarələrə qəbul etməyəydilər.

Şahverdili

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan və bitərəf məntəqələr

“Daşnak” firqəsi mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Nor aşxatavor” qəzetəsi yazır ki:

Ermənistanın müxtəlif hissələri mürrur ilə [vaxt keçdikcə] bitərəf məntəqəyə təbdil edilir [dəyişdirilir]. Bu yaxın zamanda Ermənistan qonşu dövlətlərdən ətrafını bürümüş məntəqələr vasitəsilə bütün-bütünə ayrılacaqdır.

Parlamanın axırıncı cəlsəsində [iclasında] hökumət rəisi məlum etmişdir ki, polkovnik Haskell Bakıda müzakirətdə bulunduqdan sonra kəndi mürəssili [nüməyəndəsi] Frenzeyə təklif etmişdir ki, müharibəni durdurub münaqişəli yerlərin bitərəf məntəqə olduğunu elan etsin. Bu qayda ilə Ermənistan Cümhuriyyəti Azərbaycan hüdudundan və müharibə meydanı olan Şərur və Naxçıvandan və ola bilər ki, bitərəf məntəqə elan ediləcək Zəngəzurdan dəxi ayrılır.

Gürcüstan ilə Ermənistanın axırıncı müzakirətindən sonra orada da bitərəf məntəqə icra edilir. Böyləliklə, Ermənistan

tan xaricdən bitərəf məntəqələrlə təhdid edilərək [məhdudlaşdırılaraq], büsbütün təfrid edilir [təcrid edilir, təklənir]. Kim bilir, yenə bir yerdə üsyan qalxdıqda orasını polkovnik Haskell bitərəf məntəqə elan etməyəcək.

ELANLAR

2-ci çastda Birinci Xrebtovi küçədə ikinci nömrəli 128 mürəbbe sajin [kvadrat sajin], yarı tikilmiş və ətrafına hasar çəkilmiş bir yer satılır. Kupçası və lazım olan kağızları da var. Xahiş edənlər bazarda fontan üstə İbrahimovun mağazasına (nömrə 6) müraciət etsinlər.

9083

İtibdir

Əlisultan Əli oğlunun Zəngəzur qəzasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

9079

İtibdir

Abbas Haşım oğlunun Binəqədi kəndindən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9080

İtibdir

Əbdülkərim Məşhədi Qasım oğlunun Zəngəzur qəzasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9078

Satılır

Qapan tərəzi 50 pudluq, daşsız. Qiyməti münasibdir. Ünvan: Qubernski və Bazarnı küçələrin küncündə nömrə 56. Bəhman Bayramov.

9082

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələcək xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirilər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor**Hacı Fətulla Ağaalizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi**Semyon Aronoviç Kaqan****(18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Niko-layevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor**Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor**Nikolay Mixayloviç Mdivani**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bakı paroxod cəmiyyətlərinə və bununla maraqlananlara elan edir ki, Azərbaycan və İran təbəələrinin Zakaspi hökuməti tərəfindən zəbt olunan malları indi paroxod cəmiyyətləri skladlarındadırlar və bu malları sahibləri icazəsiz, fəqət mallar onların olduğunu təsdiq edəcək vəsiqələrlə ala bilərlər.

Nazir: [Ağa] Əminov

T-262

Müdir:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****İnna lillahi və inna ileyhi raciun**

səh. 337. “Həqiqətən biz Allaha məxsus və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsus və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”

“Malı Krepostnoy”: İçəri şəhərdə küçə; Kiçik Qala küçəsi.

Teleqraf xəbərləri

səh. 341. “Veçerneye vremya”: 1911-1917-ci illərdə Peterburqda nəşr edilən qəzet. Əsası Aleksey Sergeyeviç Suvorin tərəfindən qoyulmuşdur. Aleksey Suvorinin oğlu Boris Suvorin daha sonra Cənubi Rusiyada (1918-1920-ci illərdə) və Parisdə (1924-1925-ci illərdə) eyniadlı qəzeti nəşr etmişdir.

“Beylis işi”: 1911-ci ilin mart ayında Kiyevdə cinayətə qurban gedən ruhani məktəbi şagirdi Andrey Yuşinskinin qətlilə əlaqədar qaldırılan məhkəmə işi. Cinayəti törətməkdə şübhəli bilinən Menaxem-Mendel Beylis iki illik həbsxana həyatından sonra tam bəraət alaraq azadlığa çıxmışdır. “Beylis işi” adı verilən məhkəmə prosesi Rusiya, hətta dünya miqyasında böyük əks-səda doğurmuşdur.

“Məşhur” şayiələr

səh. 345. “Novı svet” faciəsi: 1919-cu ilin sentyabrında Bakıda “Novı svet” adlı restoranda yaranan mübahisə nəticəsində Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi Teleqraf şöbəsi rəisi Hacıbəy Seyidbəyov tərəfindən bolşeviklər Mirfəttah Musəvi və Haşım Əliyevin öldürülməsi, Levan Qoqoberidzenin isə yaralanması hadisəsi nəzərdə tutulur.

Batum məktubları

səh. 347. “burada bir nəhayət çəkirlər”: qəzetə “çəkirlər” yerinə “çəkilir” getmişdir.

Unudulmuş müəssisə

səh. 350. “qövldən feilə çıxarmağı... qövldən feilə gətirilməsinə”: qəzetdə “qövldən” yerinə “qüvvədən” getmişdir.

Mətbuat

səh. 351. “daşnak cinayətini mənqul”: qəzetdə “mənqul” yerinə “mənfur” getmişdir.

“Sason əşqiyası”: Sason, Türkiyənin cənub-şərqində yerləşən Batman ilinin bir ilçəsidir. Ayrıca, Türkiyə ərazisində və Qafqazda yerli müsəlman-türk əhaliyə qarşı qırğınlar törətmiş silahlı erməni dəstələrindən bəzilərinə “Sason alayları” deyilirdi.

“Qulp”: Sürməli mahalının kəndi.

Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası ətrafında

səh. 353. “21 eylül 1335”: burada il rumi təqvimlə göstərilmişdir, miladi təqvimlə 1919-cu ilə uyğundur.

səh. 354. “maddəsi vətən və millət eşqi ilə təxmir edilmiş”: bəlkə də “maddəsi” yerinə “mayəsi / mayası” olmalı idi.

səh. 355. “Cavad bəy cənablari”: güman ki, Lənkəran general-qubernatoru Cavad bəy Məlik-Yeqanovdan danışılır.

Lənkərandan

səh. 357. “Böyük Bazar”: Lənkəranın məhəllələrindən biri.

Elanlar

səh. 359. “Birinci Xrebtovi”: Bakıda, indiki Tağı Şahbazi küçəsi.

“Qubernski”: Bakıda, indiki Nizami küçəsi.

“Bazarnı”: Bakıda, indiki Azərbaycan prospekti.